

पुद्गलभो

विष्णुजी मठवाडी,

२२२२२

श्रीमन्तः १००-५००

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાશ્ટ્ર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૨૨૬ યર્ગાંક

પુસ્તકનું નામ સુદામા

વિષય ૨૦૧૨

સુદામો

[ત્રિઅંકી બાલનાટક]

જે. છ. ચૌધરી

હિં. જ. પંચોળી

ચિ. સવિતા અને વિષ્ણુને

અર્પણઃ

જગાવી ઉરમાં સનેહ
મીઠી જે પ્રેરણા તમે,
મૂર્તરૂપે ફરીયા તે
અર્પીએ તમને અમે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૪૨૪૬
૫૨

સુદામો

અંક ૧ લો

પ્રવેશ ૧ લો

સમય — રાત્રી

સ્થળ — સુદામાના ઘર

સુદામા એક અધુરો જોડાડો
જોકે જીવંત પાદમાં પડ્યા પડીને સૂતા છે.
શરીર પર પાવડું પાશુ લકેચું નાંખીને
નાહી પરવારી દર્મમાં ને છે

સુદા મો

સુદામાની

સ્ત્રી—સાંભળો છો કે ? તમારે તો રોજ
હાથે એકજ ધંધો ! માળા લઈને
આ બેઠા ! છે કાંઈ ચિંતા ! આ છોકરા
તો સુકાઈને અડધા થઈ ગયા ! મારે
તો જીવ બળીને ખાખ થઈ જાય છે.
(ગળગળી થઈને) મારા બેય છોકરા
તો હાલહવાલ થઈ ગયા છે :

શરીર આ કોમળ છોકરાનાં
માળા બન્યા કેવળ હાડકાનાં ;
લોહી અને માંસ નહીંજ કાંઈ ;
ગયા અરે ! અન્ન વિના સુકાઈ.

(સ્ત્રી ઝીણું ઝીણું રડવા માંડે છે ;
સુદામાની આચમની ને પવાલાનો
અવાજ બંધ થાય છે.)

સુદામો—(પૂજામાંથી હાઠીને) તું આમ રોજ

સુદામો

ઊઠીને રડે અને એકની એક વાત કરે
એ મને નથી ગમતું.

સ્ત્રી-(રડતાં રડતાં) તમને વાત ન કરે તો
ખીજા કોને કરે ?

સુદામો-હું ધણું જાણું છું કે તારે ધણું
દુઃખ છે પણ હું કરું શું ?

સ્ત્રી-એવું ન બોલો; હું ક્યાં કહું છું કે મારે
દુઃખ છે ? હું તો આ બે છોકરા જોઈ
છું અને મને રડવું આવે છે. જુઓને, કેવા
ટાઢથી હું ઠવાઈને સૂતા છું ? અને હમણાં
ઊઠશે ને ખાવા માગશે ત્યારે હું આપીશ
શું ?

સુદામો-છોકરાને આપવા જેટલુંય નથી ?

સ્ત્રી-નથી ત્યારેજ તો !

સુદામો-ફિકર ન કર; કોઈ હરિનો લાલ સીધું

સુ હા મો

પહોંચાડશે. વિશ્વાસ રાખ વિશ્વાસ.

આમ હિંમત થું હારી જાય છે ?

સ્ત્રી-હિંમત તે કેમ રહે ? આમને આમ
ત્રણ દિવસથી તમે કહ્યા કરો છો ;
પણ કોઈ તમારો હરિનો લાલ તો આવતો
ન જોયો !

સુદામો-એમ કાંઈ અધીરા થયે ચાલે ! હોય,
એતો ચાલ્યાજ કરે. આનું નામજ
દુનિયા ! હિંમત ન હાર ; વિશ્વાસ રાખ.

સ્ત્રી-વિશ્વાસ તે કેમ રાખું ? આજ ત્રણ દિવ-
સના ઉપવાસ તો થયા ! તોય હજી
વિશ્વાસ રાખવાનું કહો છો ? હું તો
હવે બહુ અકળાઈ છું :

કરે બાળકો ખાવું ખાવું બિચારા,
ધ્રુજે ટાઢ વાતાં કરે સીતકારા ;

સુ દા મો

નથી પહેરવા વસ્ત્ર એકેય સાઈ,
મહાદુઃખ આ ; કેમ હું ધીર ધાઈ.

(સ્ત્રી રડવા માંડે છે.)

સુદામો-રડ મા, રડ મા; જો. હમણાં છોકરા
ભગશે. હોય એ તો, માયા એવીજ છે; અને
દુઃખ તો કોને નથી પડ્યાં ? ધીરજ
રાખવી એ એકજ ઉપાય છે.

સ્ત્રી-ધીરજ તે કેમ રહે ? હાથે કરીને દુઃખ
ભોગવો છો અને ખિચારા છોકરાને પણ
દુઃખી કરો છો ! એમનાં ખિચારાનાં
શાં પાપ તે આ ઘરમાં અવતર્યા !

સુદામો-જસ થયું; બોલ મા, એવું બોલ મા;
જરા ભગવાન ઉપર ભરોસો રાખતાં
શીખ; સૌ સારાં વાનાં થશે.

સુ દા મો

સ્ત્રી-ગણું તો બધાંજ સારાં વાનાં છે. તમારા
જેવા બીજો કયો વિદ્વાન અને ધર્મી
બ્રાહ્મણ ગામ આખામાં છે? છતાં માફ
નસીબજ ફૂટલું તે આવા દાંડા જેવા
પડે છે.

સુદામો-નસીબની તો બલિહારીજ છે ને !
અલણુ રળી ખાય છે, અને ભણેલા
ભૂખે મરે છે ! પણ હોય, એ તો હોય.
દુઃખમાંજ સુખ છે છેવટે તો. પણ તું
જરા કઠણ થા તો સારું. આમ છેકજ
ઠીલી શું બની જાય છે ?

સ્ત્રી-પણ તમે આવા વિદ્વાન છતાં આપણે
કપાળે આવાં દુઃખ એજ મને તો સાલે
છે. નસીબનોય વાંક કાઢવા જેવું કયાં છે ?
વાંક બધો તમારોજ છે !

સુ દા યો

સુદામો-મારો વાંક !

સ્ત્રી-ત્યારે ખીજ કોનો વળી !

સુદામો-મારો વળી શો વાંક ?

સ્ત્રી-એજ કે તમે કોઈની પાસે હાથ લાંબો
કરતા નથી; અને એટલેજ કોઈ આપણને
આપતું નથી. “ માગ્યા વગર તો માયે
ન પીરસે.”

સુદામો-શું બોલે છે ! હું યાયું ! તો તો પછી
થઈજ રહ્યું ને !

મને માગવું એ મહા પાપ લાગે;
મને મોત એથી વધું સાફ લાગે ;
ગયા જાયવા માન મૂકી બલિને,
પડ્યું છેક નાના થવું તો હરિને.

ભીખ માગવાની વાત તો મારી પાસે બોલી-

સુ દા મો

શજ નહિ. દુઃખ કંઈ કાયમ રહેવાનું
નથી. ધીરજ ધર. નસીબમાં દુઃખ લખ્યું
હશે ત્યાં સુધી ભોગવ્યેજ છૂટકો છે.
એમાં તારું કે મારું શું ચાલવાનું ?

સ્ત્રી-માનો કે આપણું કાંઈ ન ચાલે; તોય
બ્રાહ્મણના દીકરાને માગવું એ ક્યાં
નવાઇની વાત છે ? એ તો આપણો
ધર્મજ છે.

સુદામો-એ માગનારા તો ખીજા ! સુદામો
માગેજ નહિ. એ વાત બંધ કર.

સ્ત્રી-પણ હું કહું તે તો સાંભળો.

સુદામો-માગવાની વાત કર્યા વિના ખીજું
કહેવું હોય તે કહે.

સ્ત્રી-હું ખીજુંજ કહું છું. જુઓ, ગામમાં
માગવું એ તો હુંય ના પાડું છું.

સુદામો-હા; બોલ ત્યારે શું કહે છે ?

સ્ત્રી-હું એમ કહું છું કે આપણા બાધબંધ
હોય તે તો પરાયો ન કહેવાયને ?

સુદામો-ના; મિત્ર હોય તે પરાયો શાનો !

સ્ત્રી-બરાબર; ત્યારે તમે એટલું તો કરો કે નહિ ?

સુદામો-શું ?

સ્ત્રી-તમારા બાધબંધને મળવા તો જાવ
ખરા કે ?

સુદામો-હા જાઉં. પણ મારો મિત્ર તો એકજ
છે; અને તે તો બહુ દૂર બેઠો છે.

સ્ત્રી-કયો એ બાધબંધ ?

સુદામો-કયો તે શું ! કૃષ્ણ ! દારિકાનો ધણી !
મારો બાલસ્નેહી, મારો જીવજન દોસ્ત.
અહા પ્રભુ, તારી કળા ન્યારીજ છે !

સુ દા મો

ક્યાં એ કૃષ્ણ ! અને ક્યાં હું સુદામો ! અમે
અન્ને એકજ ગુરુને ત્યાં સાથે બણતા,
સાથે રહેતા, સાથે સૂતા, ખાતા, પીતા :

સાથે ગુરૂદેર રહ્યા અમે તો ;
સાથે સહુ શાસ્ત્ર બણ્યા અમે તો ;
સદાય સાથે રમતા અમે તો ;
જહીં તહીં સાથ જતા અમે તો .

બધુંજ સાથે કરતા ; પણ કેવાં એનાં
નસીબ ! એનું તાલકું તો મૂળેથીજ તેજ
કરતું હતું. અમારા ગુરુ સાંદીપનિ વારે
વારે કહેતા કે કૃષ્ણનાં કર્મ બહુ બિજળાં
છે. અને મનેય કહેતા કે અલ્યા સુદામા,
તારાય ભાગ્ય છે કે તું કૃષ્ણનો ભાઈબંધ
છે. કૃષ્ણનાં તો હું શાં વખાણુ કરું !
મારો તો એ એકજ મિત્ર છે ; પણ
એ એક સાથી ભણેરો છે.

સુ દા મો

સ્ત્રી-હીક હવે એ બધું તો. પણ હું વાત
કહું તે તો સાંભળો. તમે એ તમારા
ભાઈબંધને મળવા ન જાવ કે ?

સુદામો-ધણેય જાઉં; પણ આ બધી જન્ન-
જમાંથી છૂટાય શે !

સ્ત્રી-છૂટા તમને હું કરું.

સુદામો-તો તો અબધડીએજ દોડું.

સ્ત્રી-પણ એક શરત પાળો તો છૂટા કરું.

સુદામો-એક નહિ પણ એકવીસ.

સ્ત્રી-સાંભળો ત્યારે. ભાઈબંધને મળી તમારાં
સુખદુઃખની બધી વાત કરજો; અને
પછી કાંઈક મદદ માગવાનું ન જૂલતા.

સુદામો-અરે ! ત્યાંય સ્વાર્થ ! ત્યારે એમજ
કહેને કે ભાઈબંધને ત્યાં જીખ માગવા

સુ દા મો

જાન. હું સુદામો બીજા માગવા લાઈ-
અંધને ત્યાં ન જઈ ! તું મને શું
સમજાવે છે ? તારે મારું વ્રત તોડાવવું
છે ! તેં ધાર્યું છે શું ?

સ્ત્રી-લાઈઅંધની પાસે માગતાં વ્રત તૂટતાં
લશે કાં કં ? પછી તો એવો તમારો
લાઈઅંધ તેમાં અમારે શું લદાવો ?

છે મિત્ર કૃષ્ણ સરખા
ધ ન વા ન જ્યારે
શાને પછી સડવું
દુઃખ મહિં લગારે ?
જાઓ તહીં, ધન કંઈ
લઈ નાથ આવો
ખાવા મળે નહિ અહિં
કંઈ, કાં ન જાઓ ?

(સ્ત્રી રડવા માંડે છે.)

સુ દા મો

સુદામો—જે વળી પાછી રડવાની વાત ! એમ
કંઈ રહીને ઘર રહેશે ! અને એમ તો તું
માથું પટકાને મરી જાય તોય હું મારું
ત્રત નહિ તોડું. મારે ભાષ્યધને મળવા
જતું અને પછી મારે એની મદદ માગવી !
કેવી વાત જોડવી દીધી ! ના, ના, હું
હા. એની જગાયે નથી જવાનો. દુઃખ
પણુ ને તું ટલું પડે. હું નથી ગભરાતો.

... મારે રડવા લાગે છે. અને
મેં કરે જવા ગડ છે. સ્વા આંખો લૂંછી
નમસ્તે ...

સુ દા મો

પ્રવેશ ૨ જો

સમય-સવારનો.

સ્થળ-સુદામાની ઝુંપડી.

(એક બેચ્છરી વર્ષનો અને બીજો
પાંચ છ વર્ષનો એવા બંને દીકરા નાગા
તળડાક પથારીમાંથી બેઠા થાય છે.)

નાનો દીકરો-(માને પાસે આવેલી જોઈ)
બા, મં; બા, મં. (સ્ત્રી નાના
દીકરાને કેડમાં તેડી લે છે, અને મોટાને
આંગળાએ વળગાડે છે.)

મોટો દીકરો-બા, ખાવું છે; મને બહુ ભૂખ
લાગી છે.

સ્ત્રી-જા, તારા બાપને કહે; એ તને ખાવા
આપશે. હું તો નાનાભાઈને તેડીને બહાર

સુ દા મો

જાઉં છું.

(સ્ત્રી નાના બાળકને તેડીને બહાર જવાનું કરે છે; એટલામાં સુદામો આવે છે અને મોટા દીકરાને તેડી લે છે.)

મોટા દીકરો—બાપા, મને ખાવા આપો ; મને ભૂખ લાગી છે.

સુદામો—દીકરા, તારી બાને કહેને ; એ તને ખાવા આપશે. (સ્ત્રીને) અલી, આને ખાવા આપને.

સ્ત્રી—તમેજ આપોને ! કોઠે કાંઈ તાળું નથી માર્યું ! હું તો કામસર બહાર જાઉં છું.

સુદામો—એ કામ પછી ; પહેલાં છોકરાને ખાવા આપતી જા.

સ્ત્રી—ખાવા તો તમે આપજો. મારાથી કોઠે

સુ દા મો

ઊધડતો નથી.

સુદામો—ન ઊધડે એવો વસતી ગયો છે ?

સ્ત્રી—અંધજ ન કરવો પડે એવો ઊધડી
ગયો છે !

સુદામો—(ચીડાઈને) આમ ગાંડાની માફક શું
બકે છે ? જલદી ખાવા આપને .

સ્ત્રી—(ચીડાઈને) ખાવા તે શું આપું ? હોય
તો આપું કે એમને એમ ?

મોટો દીકરો—બા, ખાવું છે ; ભૂખ લાગી છે.

નાનો દીકરો—બા, મં ; બા, મં .

સુદામો—કોઠામાં કશુંજ નથી ! ટાઢો રોટલોય
નથી !

સ્ત્રી—ત્યારે શું હું જૂઠું બેલું છું ? વિશ્વાસ
ન આવતો હોય તો કોઠામાં હાથ ફેરવી

સુદામો

આવો.

સુદામો—અરેરે! સૂકો રોટલોય નથી ! ત્યારે
થોડીક છાશ તો પીવા આપ .

સ્ત્રી—ઐય હોય તો શું જોઈએ ! જે દિવસથી
સવારમાં છાશજ આપીને મન મનાવતી
હતી; પણ આજે તો ઐય નથી. (રડવા
લાગે છે.)

સુદામો—આ તો દુઃખની હદ થાય છે !
પ્રભો ! જરા તો કરુણા કર ! હું ગરીબના
સામું તો જો !

મોટો દીકરો—બાપા, ખાવા આપોને.

સ્ત્રી—હમણાં આપું છું, હો કે દીકરા ! (સુદા-
માને)—હવે તો કાંઈક વિચાર કરો ! હું
કહેતી આવી છું તે હવે તો ધ્યાનમાં
જિતારો !

સુ દા મો

સુદામો-ખોલ; શું ધ્યાનમાં ઊતારું ?

સ્ત્રી-એજ કે કૃષ્ણ—તમારા ભાઈબંધ—ને
મળો; અને આપણાં દુઃખ ભાંગો.

સુદામો-મળું ખરો, પણ માયું નહિ.

સ્ત્રી-ભલે માગશો નહિ; પણ તમારાં અને
તમારા ઘરનાં બધાં હાલહવાલની વાત તો
માંડીને કરશોને ?

સુદામો-પૂછશે તો કરીશ.

સ્ત્રી-હીક એમ; પણ જાણો તો ખરાને ?

સુદામો-હા, આજેજ; પણ આમ ખાલી
હાથેજ જાઉં ?

સ્ત્રી-ઘરમાં શું છે તે તમે લઈ જશો ?

સુદામો-કાંઈ નહિ ત્યારે; ઊભાજતે હાથે જઈશું.

મિત્રને ત્યાં એમ જવામાં શો વાંધો હોય ?

સુ દા મો

સ્ત્રી-ત્યારે તમે જવાની તૈયારી કરો ત્યાં હું
પાડોશીને ત્યાંથી જાપુંક છાશ લઈ આવું
અને છોકરાને રડતાં રાખું.

સુદામો-જા, જા, જલદી જા; હું તો તૈયારજ
છું. મારે વળી તૈયારી શી કરવાની હોય!
એક ઘોતિયું જગલમાં મારી લઈશું.

(સ્ત્રી ધરની બહાર જાય છે.)

સુ દા મી

પ્રવેશ ૩ ને

સમય—સવારનો.

સ્થળ—એક ભલી પાડોશાણું

ઘર.

(સુદામાની સ્ત્રી કેડમાં નાના છોકરાને ભેડીને
દીવાળી ડોશીના ઘરમાં જાય છે.)

સુ. સ્ત્રી. દીવાળીમા, છાશનો વારો આજ છે કે ?

દીવાળીમા-ના; વહુ, કાલેજ વારો તો ગયો.

જોને હમણાં તો મારી ભગરી દૂધજ ક્યાં
કાઢે છે ? ચાર ચાર દિવસે માંડ એક
વારો આવે છે.

સુ. સ્ત્રી-ત્યારે હું તો છાપુંક છાશ લેવા
આવી હતી.

દીવાળીમા-તો જરા વહેલાં આવવું હતું ને !

મુઠા મો

હમણાંજ મૂગનાની વડ પાણીનું બેડું
ભરી ગધ ને છાશ લઈ ગધ. વું ઝેલી
આવી હોત તો વળી તને આપત; પણ
હવે થું કુરં !

સુ. સ્ત્રી-કાંઈ નહિ; દિવાળીમા, આવતે છાશ-
વારે આવીશ. દળાણું દેવાનું હોય તો
લાવોતે આવી છું તો લેતી જાઉં.

દિવાળીમા-કેટલું લઈ જઈશ ?

સુ. સ્ત્રી-પાણીએકનું આપો.

દિવાળીમા-ના, દોઢ પાણીનું તો લઈ જવું
પડશે. જોતે ચોલી ઝણુકડુ આવે છે
તેય દોઢ પાણી લઈ જાય છે. અને એ
તો બેજ માણસ છાશ ખાનારાં છે,
એટલે એક બોગરણી છાશ તો એમને
વધી પડે છે.

સુ દા મો

સુ. સ્ત્રી-ભલે, ત્યારે દોઢ પાલી આપો; પણ દીવાળીમા, મને તો ભલા થઈને બેગ-રણું ભરીને છાશ આપજો. અમે તો વસ્તારી રહ્યાં એટલે એટલી છાશ તો વરનાતીયે નથી.

દીવાળીમા-એની કોણ ના પાડે છે ? કાંઈ દી છાશના વસ્તારમાં કોઈને ના ન પાડું તે તને તો ના કેમજ પડાય ! (ખૂમ પાડીને) અલી મણકી, રંભલી, આ વહુને દોઢ પાલી બાજરો ભરીને આપે છે કે ?

(રંભલી દોઢ પાલી બાજરો ભરીને આપે છે, ને સુદામાની વહુ તે લઈ ચાલતી થાય છે.)

સુ દા મે।

પ્રવેશ ૪થો।

સમય સવારનો।

સ્થળ-એક શેરી.

સુ. સ્ત્રી-(મનમાં) અરે ભગવાન ! છોકરાને
પાવા જોટલી છાપુંય છાશ ન મળી !

(આંખમાં આંસુ આવે છે તે પાલવ વતી
લૂછી નાખે છે. રસ્તામાં પાર્વતીડોશી
મળે છે.)

પાર્વતીડોશી-કાં વહુ ! અલી, ક્યાં ગઈ'તી ?

સુ. સ્ત્રી-પાર્વતીમા, છાશ લેવા ગઈ'તી. દીવા-
ળીમાને ત્યાં તો આજ વારો નથી
એટલે છાશ ન મળી.

પાર્વતીડોશી-આ માથે શું લીધું ?

સુ સ્ત્રી-એ તો મા, છાશનું દળણું છે.

સુ. ૩। મો

પાર્વતીડોશી-દીવાળીએ આપ્યું હશે !

સુ. સ્ત્રી-હા; મા, તમારેય ગ્રામ તો છે ખરું?

પાર્વતીડોશી-હા; પણ હું દીવાળીની જેમ
છાશ વેચતી નથી તો! છાશ વેચવાનું તો
મહા પાપ છે! એ કરમ તે કાણ બાંધે!
કયા ભવ માટે એ બધું કરવું! આપણે
હવે ક્યાં જાણું જીવવું છે તે એવા
ઉંઘા ધંધા કરીએ!

સુ. સ્ત્રી-મા, તમારી વાત ખરી છે; પણ
જીએને, આજકાલ તો દળણું દળતાંય
છાશ કાણ આપે છે? દીવાળીમા દળણાની
છાશ આપે છે એય મારા જેવાને
તો મોટી વાત છે.

પાર્વતીડોશી-પણ આજ તો છાશની ના
પાડીને ?

સુ ૬૩

સુ. સ્ત્રી-હા; કશું કે જાણજી ઘરમાં નથી.

પાર્વતીડોશી-તે વહુ, તું જોગરણી લીધા
વિના જાણ લેવા ગઈતી ?

સુ. સ્ત્રી-મારે તો આ એક કળશિયામાં માય
એટલીજ જાણ જોઈતી હતી.

પાર્વતીડોશી-ઓ...હો ! એમાં તે શું ના પાડી
હશે ! માલ મારે ત્યાં હું તને આપું.

સુ. સ્ત્રી-ચાલોને તમારોજ પાડ.

(બંને પાર્વતીડોશીને ઘેર જાય છે.)

પાર્વતીડોશી-લાવ, વહુ, તારો કળશિયો.

સુ. સ્ત્રી-હ્યો મા; આડધો ભરી આપ્યો તોય
માલશે.

(ઘરમાં જઈ પાર્વતીડોશી
કળશિયો ભરીને જાણ લાવે છે.)

સુ દા મા

પાર્વતીડોશી-લે વહુ, થા રાજી ; હમણાં તો
બળ્યું એવા પગ દુઃખે છે કે પાણી
ભરવા જઈં છું તો કળતર થાય છે ;
અને નથી જતી તો પાણીની આપદા
પડે છે. બે બેડાં તો આ ગાયને પીવા
જોઈએ છે. કોઈ પાણી ભરીને છાશ
લેનારું હોય તો મને કહેજે.

સુ. સ્ત્રી-પાણીના બેડાની છાશ આપતાં હો
તો મા, હુંજ પાણી ભરી જઈશ.

પાર્વતીડોશી-ભલે તો તારી મરજી ; લેને ત્યારે
આજથીજ બાંધને ; પાણીઆરું આખુંય
ખાલી છે ; લે બેડું આપું?

સુ. સ્ત્રી-મા, પણ અત્યારે તો મારે બહુજ
કામ છે ; સાંજે આવીને પાણીનું
બેડું રેડી જઈશ.

સુ હા મો

પ્રવેશ ૫ મો

સમય-સવારનો.

સ્થળ-એક શેરી.

(છાશ મળવાથી ઉતાવળે પગે સુદામાની સ્ત્રી ઘર તરફ જાય છે ; વચ્ચે એક બહેનપણીનું ઘર આવે છે.)

સુ. સ્ત્રી-(મનમાં) લાવને મણિને ટહુકો કરતી જાઉં. (મોટેથી) અલી મણિ, શું થાય છે?

મણિ-આવ તો ખરી, ક્યાં ગઇ હતી ?

સુ. સ્ત્રી-જાશ લેવા. ડાંગર આણી છે કે શું ?

મણિ-હા બહેન; પાંચ મણુ ડાંગર સરતી મળી તો લઇ લીધી છે. પૈસા તો અપાય ત્યારે ખરા.

સુ. સ્ત્રી-આ દગલો પાંચ મણુનો છે ?

સુ. ૬૧ મે

મણિ-ના; અડધી ઉપરાંત તો મેં બે દીમાં
ખાંડી નાખી.

સુ. સ્ત્રી-ચોખ્ખા સારા નીકળેછેને ?

મણિ-હા, જોતે બનાવું; જૂતી ડાંગર છે એટલે
ચોખ્ખામાં તો કાંઈ કહેવાપણું નથી.

(ધરમાં જઈને મૂડી ભરી ચોખ્ખા લાવે છે,
અને સુદામાની સ્ત્રીને બતાવે છે.)

સુ. સ્ત્રી-હાં! ચોખ્ખા તો સુંવાળા અને ચાખ્ખા
નીકળે છે! (થોડા ચોખ્ખા મ્હોંમાં નાખે છે.)
મીઠું પણ બહુ છે!

મણિ-હા જાહેન; ચોખ્ખા તો સારા લાગે
છે. પણ ઊભી રહે, ઊભી રહે; એક વાત
તો ભૂલીજ નાઉં છું.

સુ. સ્ત્રી-એવી તે વળી શી વાત છે ?

મુ. ૧૧ મા.

મણિ-મારો ભાઈ ગઈ કાલે આવી ગયો; અમે
નંદી ડાંગરના પાંચ શેર સાત શેર
પૌઆં આપી ગયો છે.

સુ. સ્ત્રી-ભાણિયાને માટે મામાએ આવજું
આપ્યું એમ કહેતે.

(મણિ ઘરમાં જઈને શેરએક
પૌઆં લઈ આવે છે અને સુદા-
માની સ્ત્રીને આપે છે.)

મણિ-હે જહેન; તું'ય આટલા પૌઆં લેતી જ;
છોકરા ખાશે; તું ન મળી હોત તોય આજ
મારે તારે ત્યાં આ કામ માટે આવવું
હતું; પણ હીક થયું કે તુંજ મળી ગયા.

સુ. સ્ત્રી-જહેન, તું મારા માટે અવારનવાર
આમ ને આમ જહુ ધમાયછે; અને
આટલાં બધાં પૌઆં

સુ હા મો

મણિ-જા, હવે જા, એવું ન બોલ. હું
શું આપી વળું છું ! અને મૂઠી પૌઆં
આપું એમાં નવાઇ શું કરું છું !

સુ. સ્ત્રી-વારૂ જુદેન; હવે હું જાઉં છું. મારે
ઘેર બહુ કામ છે.

મણિ-ઉતાવળનું કામ છે ?

સુ. સ્ત્રી-આ છોકરાનો બાપ પરગામ જાય છે.

મણિ-ટેલે જવાનો વિચાર કર્યો છે કે શું ?
એમ હોય તો બહુ સારી વાત.

સુ. સ્ત્રી-નારે ના ; એ તો બાઇબંધને મળવા
જાય છે.

મણિ-હીક ત્યારે ફરી મળજે.

(સુદામાની સ્ત્રી ઘર તરફ ચાલી જાય છે.)

સુ દા મો

પ્રવેશ ૬ હો

સમય—સવારનો.

સ્થળ—સુદામાની ઝુંપડી.

(સુદામો મોટા દીકરાને નહવરાવી એનું અંગ લૂછે છે. એટલામાં સુદામાની સ્ત્રી આવે છે.)

મોટા દીકરો—મારી બા આવી ! બા, હવે ખાવા દે; હું નાહ્યો.

સુ. સ્ત્રી—હીક કર્યું. લે, હું તારા માટેજ કાંઈક ખાવાનું લાવી છું.

નાનો દીકરો—બા, મં; બા, મં.

(કેડમાંથી નાના દીકરાને નીચે ઉતારે છે. બંને છોકરાને પાસે બેસાડી પાતરા ઉપર બે ત્રણ મૂઠી પૌઆં ખાવા મૂકે છે. છોકરા ખાવા માંડે છે.)

સુ. સ્ત્રી—કાં, હવે તમે શું કર્યું ? આળસી

સુદામો

તો નથી ગયાને ?

સુદામો-નારે ! પણ.....

સુ. સ્ત્રી-“પણ” વળી શું ?

સુદામો-હું વિચાર એમ કરું છું કે ભાષ-
બંધને ત્યાં આટલો દિવસે જાડે અને
છેકજ ખાલી હાથે જાડે એ ઠીક નથી
લાગતું.

સુ. સ્ત્રી-આપણા ઘરમાં શું છે તે તમે સાથે
લઇ જશો ?

સુદામો-મને વિચારજ એ થાય છે કે હું તે
ખાલી હાથે જાડે કે નજ જાડે

સુ. સ્ત્રી-જો વળી ! ન જવાની તો હવે
વાતજ કરશો મા. હવે તો એકવાર
આંખો મીંચીને જઇ આવોજ.

સુદામો

સુદામો-પણ પેલાં બાઇબંધનાં છોકરાં

ટાળે વળીને પૂછશે

“ કાકા કહો શું લાવ્યા ? ”

આપીશ શું હું હાથમાં

એ છોકરાંને ચાવવા ?

સુ. સ્ત્રી-એ છોકરાં તો થોડાંજ ભૂખ હશે કે
તમને વીંટાઇ વળે ! પણ હા, ઊમા રહો,
મને યાદ આવ્યું. તમે આ થોડાંક પૌઆં
ખાંધીને લઇ જશો ?

સુદામો-પૌઆં હું લઇ જઇશ તો આ એ
છોકરાઓ પાછળ શું ખાશે ?

સુ. સ્ત્રી-એ છોકરાની વાત છોકરા પાસે; પણ
તમારી મરજી હોય તો પત્રાહુંક ખાંવી
આપું.

સુદામો-(એ ઘડી વિચાર કરીને) હીક; લે ત્યારે

સુ દા મો

એમ કર. (મનમાં) ત્યાં પૌઆંની શી
ભૂખ હશે ! (મોટેથી) પણ એમ તો તને
લાગેછેને કે છેક ખાલી હાથે જાઉં તે
કરતાં પૌઆં પણ લઈ જાઉં તે સારું ?

સુ. સ્ત્રી-હા, હા; પૌઆં આપશો એટલે તમારે
ભાઈજાનને તમારાં દુઃખની વાતજ નહિ
કરવી પડે.

સુદામો-એમ કેમ ?

સુ. સ્ત્રી-એ જાણીજ નજો કે તમારી સ્થિતિ
કેટલી તવંગર છે !

સુદામો-એનાથી કરું અજાણ્યું નથી. એ તો
મારી સ્થિતિને બહુ સારી રીતે જાણે છે.

સુ. સ્ત્રી-હીક; હ્યો ત્યારે હું તમને પૌઆં
ખાંધી આપું. પણ શેમાં ખાંધું ?

સુ દા મો

સુદામો-એમ કરને, કે આ માફ પંચિયું
છે તેમાં બાંધી આપ.

સુ. સ્ત્રી-એ પંચિયું તો ફાટીને ચીરા થઈ ગયું
છે. એમાં પૈઆં નહિ રહે.

સુદામો-ત્યારે બીજું કાંઈક લુગડું લાવ.

સુ. સ્ત્રી-હું એજ શોધું છું.

(ધરના ચારે ખૂણામાં સ્ત્રી ફરી વળે
છે ; પણ કશું લુગડું હાથ લાગતું નથી.)

સુદામો-આમ આવ જોડે; હું કહું એમ કરને.

સુ. સ્ત્રી- શું ?

સુદામો-માફ પંચિયું નકામુંજ છેને ?

સુ. સ્ત્રી-હા.

સુદામો-તો તેના નાના નાના કટકા કર.

સુ દા મો

સુ. સ્ત્રી-પછી?

સુદામો-પછી એ બધાય કટકા એક ઉપર એક
મૂકી અંદર પૌઆં નાખ. અને પછી
બાંધીને મને આપ.

સુ. સ્ત્રી-હા, એ બરાબર છે; તમારી પણ
બુદ્ધિ ઠીક કામ કરે છે!

(સુદામો ને તેની સ્ત્રી બંને હસી પડે છે.)

સુદામો-એમ નહિ કર તો પૌઆં કાણાંમાંથી
નીચેજ પડવા લાગશે.

(સુદામાની સ્ત્રી કહ્યા પ્રમાણે પવાલુંક
પૌઆં સાફ કરી બાંધે છે.)

સુ. સ્ત્રી-લ્યો, આ પોટલી; હવે શી વાર છે ?

સુદામો-હવે વાર શી ? ચાલું એટલીજ વાર.
પણ લાવ, જરા છોકરાને મળી લઉં.

સુ દા મો

(સુદામો બંને છોકરાને બચ્ચી બરે છે
અને પછી ધરની બહાર નીકળે છે.)

સુ. સ્ત્રી-ચાલો, ચાલો, જલદી કરો જોડું.
સવચ્છી ગાય સામી ચાલી આવે છે.

સુદામો-આ આવ્યો.

(ગાયના શુકન લે છે. વળી કુમારિકાના
પણુ શુકન થાય છે. સુદામો ચાલે છે.)

સુ. સ્ત્રી-કામ ફતેહ કરો.

સુ દા મો

અંક ૨ જો

પ્રવેશ ૧ લો

સમય—સવારના દસ વાગ્યાનો.

સ્થળ—દારિકા પાસે ગોમતીનો ઓવારો.

સુદામો—(મનમાં) હાશ ! દારિકા ભેગા તો થયા. દશ દી લાગલાગટ ચાલીને પગમાં તો ગોટલા ચડ્યા છે. નસીબ એટલાં સારાં કે જ્યાં જ્યાં વાટમાં મુકામ કર્યો

સુ દા મો

ત્યાં ત્યાં સીધું પણ મળી રહેતું. જે એક જગ્યાએ તો પાકાં સીધાં પણ મળ્યાં. મુસાફરી તો બહુ સુખરૂપ થઈ છે. મને શુકન પણ ચાલતી વખતે સારાં થયા હતા. હવે અને તે ખરું. પણ કૃષ્ણ મને ઓળખશે ખરો કે નહિ ? અરે ! પણ મારાં બીખારીનાં દરહણુ દેખીને કોઈ મને રાજગઢમાં પેસવાજ નહિ દે તો હું શું કરીશ ? હું કૃષ્ણનો મિત્ર છું એમ કોઈને કહીશ તોય ગાંડમાં ગણી કાઢે એવાં મારાં હાલહવાલ છે !

જે થાય તે. હરિ ! હરિ ! લાવ ગોમતી-જીમાં સ્નાન તો કરી લેવા દે.

(સુદામો ન્હાય છે અને બીનું ઘોતિયું સુકવી લે છે.)

ચાલ હવે ગામમાં તો પેસવા દે. પૂજતાં પૂજતાં રાજગઢ સુધી તો પહોંચી જઈએ.

સુદા. મો.

પછીની વાત પછી.

અહા ! પણ શી દારિકાની શોભા છે
વાહ ! ભાઈ વાહ ! સોનાની દારિકા લોકો
કહે છે એમાં કાંઈ ખોટું નથી. ફૂવા મળના
ઓવારા બાંધ્યા છે ! અને શું ગઢની પણ
બાંધણી અને નકશી છે ! ત્યારે રાજગઢ તો
કેવોયે હશે !

(સુદામો ગામમાં પેસે છે.)

યશોદા—(સુદામાને રસ્તે જતો જોઈને)

અલી વસુ, અહીં આવ, અહીં આવ;
તને કાંઈક બતાવું. જલદી આવ;
જેવા, જેવું કૌતુક છે !

•વસુમતી—શું છે અલી કહેને ?

યશોદા—જો, જો ! ખેલો માણસ ! કેવો
સુકલકડી છે !

સુદામો

વસુમતી-હાડકાંનો માળોજ જોઈ દ્યો !

(યશોદાની કેડમાં બેઠેલી
નાની જમની રહે છે.)

યશોદા-ચુપ રહે, ચુપ ! જો પેલો હાઉ આવ્યો !
(છોકરી રડતી બંધ થાય છે.)

સુદામો-વોય માળું ! કેવા મળના પાકા રસ્તા
છે ! અને અધધધ ! હવેલીઓ ને હવેલીઓજ
દોખાયછે ! બે માળ, ને ત્રણ માળ, ને ચાર માળ,
ને પાંચ માળ ! અહાહાહા !.....અરે આ રાત્રી
હવેલી તો દસ માળની લાગેછેને શું ! ઉપરથી
પડ્યા હોઈએ તો અધવચ્ચેજ જીવ ભીડી જાય !
અને દસમા માળની અગાસીએ ચડીને જોતાં
તો ચક્કરજ આવે દેખીશું કાંઈ !

(સુદામો આગળ ચાલવા માંડે છે.)

દેવીલા-બહેન રોહિણી, દોડ ! દોડ ! ભૂદેવના દર્શન
કરવાં હોય તો.

સુ દા મો

રોહિણી-ક્યાં છે એ દેવ ?

દેવીલા-આ સામે ચાલ્યા આવે. જા, દોડીને
પગમાં પડ.

રોહિણી-વોય આપ ! આ તો ભૂત !

દેવીલા-દર્શન કર, દર્શન ! પાપ ધોવાશે !

રોહિણી-શાં એનાં દરહણુ છે ! મારાથી
તો એના સામુંય જોવાતું નથી.

દેવીલા-તારા ભાગ્ય ઓછા માટે !

રોહિણી-હા; એને પરણનારીએ સ્વર્ગે
દાથે ગોર પૃથ્થુ હશે !

દેવીલા-એ સ્ત્રીનાં પુણ્યનો તો કાંઈ પારજ
નહિ હોય !

સુદામો-(ધીમે ધીમે ચાલતાં) આ તો હવે રસ્તામાં
રસ્તા અને તેમાંય રસ્તા ફાટવા લાગ્યા !

સુ દા મો

મારે જવું કયે રસ્તે ! લાવ કોઇને પૂછું.

(સુદામો ઝિભો રહે છે. પાછું વળીને
જેતાં ઘેરો એક છોકરાં નજરે પડે છે.)

સુદામો-અરે ! આ ધાડિયું શાનું ! લાવ કોઇ
છોકરાને રાજગદનો રસ્તો પૂછું.

છોકરાંઓ-(ધૂળ અને કાંકરા સુદામા ઉપર
ઊડાડીને) નાસો એલા, નહિ તો પકડાયા
જાણુજો !

છોકરાંઓ-(દૂર ઝિભા રહીને) એ...ભૂત
આવ્યું, ભૂત આવ્યું ! નાસો...નાસો !
(રસ્તે ચાલતો કોઇ વૃદ્ધ માણસ આવે છે.)

વૃદ્ધ-ઝિભા રહેા તમારી માનાં છોકરાં ! સાધુને
પજવોછો કે ?

(છોકરાં ભરરરર ભટ કરતાં નાસે છે.)

વૃદ્ધ-મહારાજ, આપને કોનું કામ છે ?

સુદામો

સુદામો—મારે કૃષ્ણને મળવું છે.

વૃદ્ધ—અરે, મહારાજ ! એ તો બહુ કામમાં હશે.
તમને મળવાની એમને પુરસદ્ ક્યાંથી હોય !

સુદામો—અરે ! પણ હું તો એનો ખાસ
બાલસ્નેહી છું ;

સાથે રહેતા ગુરુને ત્યાં ;

વિદ્યા સાથેજ શીખતા ;

સાથે વનમહી જતા ;

ભિક્ષા સાથેજ લાવતા.

વૃદ્ધ—એમકે મહારાજ ! ત્યારે તો આપને જરૂર
મળશે.

સુદામો—પણ મને રસ્તાની કશી ખબર નથી.

વૃદ્ધ—ચાલો મહારાજ, હું આપને ઠેક રાજગઢ
સુધી મૂકી જાઉં.

સુદામો

સુદામો-આપ વૃદ્ધ શો માટે તસ્દી લેયો છો? મને
રસ્તો ચીંધી દો એટલે હું મારે ચાલ્યો
જઈશ.

વૃદ્ધ-ના મદારાજ; એમ આપને ખબર નહિ
પડે. રસ્તામાં વાંકચોંક છે અને વળી
ગામની વેળ એવી તોફાની છે કે તમને
હેરાન કરશે; માટે મને સાથે આવવા દો.

સુદામો- આપનો કિપકાર.

વૃદ્ધ-અરે મદારાજ! એવું ન બોલો; આપ તો
ભૂદેવ; અમારા તો તમે પૂજ્ય; વળી આપ
અમારા રાજના બાલસ્નેહી એટલે તો
અધિક પૂજ્ય.

સુદામો-એવું ના બોલો; આપ વૃદ્ધ છો તે
બાલિયુને પણ પૂજ્ય છો.

વૃદ્ધ-ગમે ગમે તોય આપ તો પ્રાન્નશુ; અ

સુ દા મો

વૃદ્ધ પણુ છો. આપે તો તપમાં શરીર
બંધું ગાળી નાખ્યુંછેને !

સુદામો-(મનમાં) અહો! શું આ યાદવનો વિનય
છે ! કૃષ્ણનું રાજ્ય હોય એટલે પૂછવુંજ
શું । (મોટેથી) આ સામે ધન્ય ફરકે છે
એ દેવમંદિર છે ?

વૃદ્ધ-મહારાજ, એજ રાજગઢ.

સુદામો-ત્યારે તો હવે આપ જવ.

વૃદ્ધ-મહારાજની જેવી ઈચ્છા.

(વૃદ્ધ માણસ પાછો વળે છે.)

સુ દા મો

પ્રવેશ ૨ જો

સમય-સવારના અગીઆરનો.

સ્થળ-કૃષ્ણનો રાજગઢ.

સુદામો-(મનમાં) બહા બદલે રાજગઢ તો
બતાવ્યો ; પણ હવે મારે પૂછવું કેને ?
લાવ પેલા દ્વારપાળને મળું.

(દ્વારપાળ પાસે જાય છે.)

સુદામો-અરે ભાઈ ! કૃષ્ણને મળવું છે તો
અંદર જવા દેશો ?

દ્વારપાળ-અંદર નહિ જવાય. હુકમ નથી.

સુદામો-પણ મારે બહુ જરૂરનું કામ છે.

દ્વારપાળ-એમજ હોય તો આપનું નામ કહેા.
હું મહારાજને ખબર આપું.

સુ દા મો

સુદામો-તારોજ પાડ. માઈ નામ સુદામો.

કહેજે કે પોરખંદરથી સુદામો આવ્યો છે.

(દારપાળ જાય છે.)

સુદામો-(મનમાં) રાજગદની શોભા તો કાંઈ
ઝોરજ છે ! ઇંદ્રભુવન ખડું ક્યું છે ! પત્થ-
રની નકશીમાં સોનારપાના તો રસ પૂર્ણ
છે ! હોય ભાઈ હોય; એને શો તોટે છે !
અને દારપાળ પણ કેટલો વિનયી છે !
મને થયા કરતું હતું કે હડમેસો મારીને
બહાર કાઢશે. કેાઈ મને ડિમોય રહેવા
નહિ દે. પણ એવું તો કાંઈ ન બન્યું.

સત્તા અને ધન અનર્થ કરે અતીશે;
હોયે જહીં ધન તહીં ન વિવેક દીસે;
એવું કહે જગત, તે નવ સાચું છેક;
સાથે રજાં અહીં વડાઈ અને વિવેક.

સુ દા મો

લાવ જરા પગથીએ બેસું.

(સુદામો બેસવા જાય છે ત્યાં તે
ધબ ધબ કરતાં પગલાં સંભળાય છે.
અને કૃષ્ણ દોડતાં આવી સુદામાને
કોટે બાંધી પડે છે.)

કૃષ્ણ-અરે ભાઈબંધ ! ભાઈબંધ ! મારો ભાઈ !
મારો સુદામો ! મારો બાળસ્નેહી ! ભાઈ, તું
અહીં ક્યાંથી ! મારા ધન્યભાગ્ય કે તું મારે
આંગણે આવ્યો.

(સુદામાને ઘણો હર્ષ થાય છે. અને તેની
આંખમાં હર્ષનાં આંસુ આવેછે.)

સુ દા મો

પ્રવેશ ૩ જો

સમય-અપોરનો.

સ્થળ-કૃષ્ણભુવનનો એક વિશાળ ખંડ.

સત્યભામા-આજ તો હાથ દુઃખે છે.

જાંબુવતી-અમારા નહિ દુઃખતા હોય કે ?

સત્યભામા-પણ મને તો ફાક્ષા પડ્યા તેનું કેમ !

જાંબુવતી-જા, જા, મારી બાઈ ! તુંય ગોળાજ
ગળગલે છે તો !

સત્યભામા-તું ખોટું માને છે ? જો, મારા હાથ
કેવા લાલવૃમ થઈ ગયા છે !

જાંબુવતી-અરે ! ફાક્ષા તો નથી પડ્યા ;
પણ તારી હથેલી તો સુણી ગઈ છે !

સત્યભામા-વાતજ જવા દે ને; એ સુ દામો
મોટો ભાઈબંધ ના જોયો હોય તો !

મુદામો

રહ્યાંજ માત્ર હાડકાં
રુધિર તો મળે નહિ ;
સુકાઇ છેક ચામડી
કઠોર કે' થઇ રહી !

એનો બરડોજ એવો કે જાણે ખીલા ખોડ્યા
હોય ! હાડકાંય મુવાનાં એવાં કે હાથ
ફેરવતાંય વાગે !

જાંબુવતી—અને મેલ તો મેલ ! કેટલો બધો મેલ !

સત્યભામા—બરડા ઉપર તો દસ ફેરા સાંધ
દીધો ત્યારે માંડ લાગ્યો !

જાંબુવતી—પગ ઉપરનો મેલ તો મે' નખે
ઝખેડ્યો ત્યારે !

સત્યભામા—વાત માને છે ? હું તો આજે
ચાકીને લોથ થઇ ગઇ છું.

સુ દા મો

જાંબુવતી—ખરી વાત; પણ માળો ભૂદેવ ભાગ્ય-
શાળી તો ખરો !

સત્યભામા—પૂરો ભાગ્યશાળી ! નહિ તો કાંઈ
તું એના પગ ચોળે ?

જાંબુવતી—ત્યારે કાંઈ તું'ય એનો ખરડો ચોળે ?

સત્યભામા—મને તો એ સુકલકડી સુદામાનું
મોઢું'ય જોવું ગમતું નથી ! નયોં દાડકાંનો
માળોજ છે.

ગાલે કરચલી કૈં પડી
ને હાથ પગ તો દોરડી !
કાયા પ્રભુએ શી ઘડી
જાણે સુકાયલ જોરડી !

જાંબુવતી—અને ઉધરસ ખાય છે ત્યારે ?

સત્યભામા—એ વાતજ સંભાર મા; આજ મને
તો ખાવું'ય નથી ભાવ્યું.

સુ દા મો

જાંબુવતી-પણ કૃષ્ણને ભણું ગમે છે !

સત્યભામા-એ તો એના પગ ચાંપે છે !

જાંબુવતી-માણું ! કાંઈ સમજાતું નથી. આવા
ભીખારી જીવાને કેટલાં માનપાન !

સત્યભામા-મને તો આ યધું સ્વપ્ન જેવું
લાગે છે. કે પછી શી ખબર એ ભાષ-
બંધે શુંય જાણે કર્યું છે ! કૃષ્ણ તો
એનીજ સેવામાં પડયા છે !

જાંબુવતી-હ્યો, આ રુકિમણી આવ્યાં.

(રુકિમણી આવે છે.)

સત્યભામા-આવો, બેસો; શરીરે તો હીક રહ્યું
છે ને ?

રુકિમણી-એમ કેમ પૂછવું પડ્યું ?

સત્યભામા-મને તો આજ હીક નથી.

સુ દા મા

જાંબુવતી-એણે તો આજે ખાધુંય નથી.

રુકિમણી-તાવ ભરાયો છે ?

જાંબુવતી-(હસીને) ના રે ના.

સત્યભામા-હા, હા; તાવજ ભરાયો છે.

રુકિમણી-જેકે તારું શરીર.

સત્યભામા-(હસીને) એ તાવ એમ નહિ જણાય !

રુકિમણી-ત્યારે કેમ જણાશે ?

સત્યભામા-(ઠાવકે મ્હોંએ) હમણાં સૂતો છે.

(જાંબુવતી હસી પડે છે;

રુકિમણી પણ હસે છે.)

રુકિમણી-સત્યભામા, તારી તો મશકરી કરવાની
ટેવજ ના ગઇ.

સત્યભામા-ખરું કહેવું એય મશકરી ?

સુ દા મો

નનંબુવતી-સત્યભામા આજે મરકરી નથી
કરતી. એના હાથ તો જુઓ.

રુકિમણી-(હાથ જોઈને) હાથે શું થયું ?
આટલા બધા લાલ કેમ ?

સત્યભામા-તાવ આવ્યો તેમાંજ તો.

નનંબુવતી-બરડો ધસીને.

રુકિમણી-ત્યારે તો તું બહુ સુંવાળી !

સત્યભામા-હાથ ચોળ્યા છે તેમાંજ તો આમ
બોલાય છે ! બરડો ચોળ્યો હોત તો
બબર પડત.

રુકિમણી- અરે ! પણ હાથ કેવા દોરડી જેવા
હતા ! મને તો ભીંહ દઈને ચોળતાંય
બીક લાગતી હતી કે રખેને ભાંગી જશે તો!

સત્યભામા-પણ મને તો એની હબ્બુએ બીક
લાગે છે.

સુ હા મી

રુકિમણી-અરે ! કૃષ્ણ મને ખૂમ પાડતા લાગે
છે. જુઓ સાંભળો.

(ખૂમ સંભળાય છે-“અરે રુકિમણી,
અહીં આવ તો; ક્યાં ગઇ ? ”)

સત્યભામા-હા બહેન, જલદી જા.

(રુકિમણી જાય છે.)

સુ દા મો

પ્રવેશ ૪ થો

સમય—અપોર પછી તરતનો.

સ્થળ—કૃષ્ણનું શયનગૃહ.

(સુદામો કૃષ્ણની શય્યા પર બેઠો
છે, અને પાસે કૃષ્ણ બિભા છે.)

રુકિમણી—કેમ ! શું કામે બોલાવી ?

કૃષ્ણ—રુકિમણી, આવી ! હીક; જા, તું નવશેકા
પાણીનો કનકકળશ લઈ આવ; અને
સત્યભામાને મોકલજે.

રુકિમણી—વાર.

(રુકિમણી જાય છે અને
સત્યભામા આવે છે.)

સત્યભામા—કેમ ! મારું શું કામ પડ્યું ?

કૃષ્ણ—જા, તું જાણુવતીને બોલાવી આવ.

સુ હા મા

સત્યભામા-વાર, બહુ સારું.

(થોડી વારમાં સત્યભામા
જાંબુવતીને તેડીને આવે છે.)

કૃષ્ણ-તમે કેસરિયું દૂધ તૈયાર કર્યું ?

જાંબુવતી-મહારાજ, તૈયાર છે.

(રુકિમણી કનકકળશ લઇને
આવે છે. સુદામો મ્હોં ધુએ છે.)

કૃષ્ણ-લાવ ત્યારે જલદી કર. સત્યભામા, જા,
તું બીજો કનકકટોરો લઇ આવ.

સત્યભામા-(મનમાં) હાથ તો દુઃખે છે પણ
હવે કંતો પગ દુઃખવાનો વારો આવ્યો
લાગે છે; (મોટેથી) વાર; આ ચાલી,
લઇ આવું છું. (બપોરની બાજુએ જાય છે.)
આજે તો જાણે જીવ ખાઇ ગયા !
ભારે રૂપાળો ભાઈજીવ આવ્યો છે તે !

સુ દા મો

કૃષ્ણ-રુકિમણી, તું જાણુવતીને મદદ કર જોઈ.

(સત્યભામા કનકકટોરો લઈને આવે છે.
જાણુવતી એમાં કેસરિયું દૂધ ભરે છે ;
અને કૃષ્ણ એ કટોરો સુદામાને આપે છે.)

કૃષ્ણ-ગાળપણ ને સ્વાદમાં મીઠું છે ને ?

સુદામા-(ધીરથી) અરે બંધુ, તેં તો મને બહુ
લાડ લડાવ્યાં. આ ગૈરાંઓ હવે ભલે જાય.

જાણુવતી-(રુકિમણીને) દૂધમાં કાંઈક ચૂક
આવી લાગે છે કે શું ?

રુકિમણી-(જાણુવતીને) ના, ના, એ તો કાંઈક
ખીજ વાત કરતા જણાય છે.

કૃષ્ણ-તમે ત્રણે હવે જાઓ જવું હોય તો.

રુકિમણી-મહારાજ, અમે અહીંજ બેસીએ તો
કાંઈ વાંધો છે ?

સુ દા મો

સત્યભામા-(જાંબુવતીને) માંડ છૂટતાં હતાં
ત્યાં આણે વળી બાક્યું !

જાંબુવતી-(સત્યભામાને) એને બહાણું થવું
છે તેમાંજ તો !

સત્યભામા-(જાંબુવતીને) એમ બહાણું થવું
કંઈ રેદું નથી પડ્યું !

કૃષ્ણ-ભલે; તો મારી ના નથી; બેસો.

(ત્રણે સ્ત્રીઓ એક હીરથી ભરેલા
રેશમી ચાકળા ઉપર બેસે છે અને
અંદર અંદર વાત કરે છે.)

રુકિમણી-મહારાજના ભાઈઅંધને આપણે વાત
કરતા સાંભળ્યા નથી તે હવે
સાંભળીશું.

સત્યભામા-તો તારે એકલીને બેસવું હતું ને !
અમારે વાત નથી સાંભળવી. અમે તો
જોઈનેજ ધરાઈ ગયાં છીએ.

સુ દા મો

જાંબુવતી-અરે ! ભાઈઅંધ કેવીયે ભેટ લાવ્યા
હશે એ તો જોવાશે !

સત્યભામા-એ ભીખારી જોવા પાસે ભેટ તે
વળી શી લાવવાની હતી !

રુકિમણી-ભીખારી એમને ન ધાર હો ! કોઈ
મહાત્મપરવી જણાય છે.

જાંબુવતી-હા, હા; ભેટ તો એવી લાવ્યા હશે
કે આપણે કોઈ દી જોઈ પણ નહિ હોય !

સત્યભામા-રાખ મારી જહેન; તુંય લોલમાં
લોલજ ભેળવે છે તો. ફીક; ત્યારે જોઈશું.
ક્યાં આધું છે ?

રુકિમણી-એટલા માટે તો મેં એસવાનું કર્યું.
કૃષ્ણ-(સર્વ સાંભળે તેમ) સુદામા, કાંઈક ધરની
વાત તો કર. કે પછી ધર બર માર્યું
ફરે છે !

સુ દા મો

સુદામો-ના; ધર છે, ધરવાળી છે, અને એ
દીકરા છે.

કૃષ્ણ-શું કહે છે ! મેં નહોતું ધાર્યું કે તું
પરણીશ. પણ છે તો સૌ કુશળ ને ?

સુદામો-હા, સૌ કુશળ છે.

કૃષ્ણ-ત્યારે એક વાર મારે મારી ભાભીને
મળવા આવવું પડશે. અરે ! હું તે કેવો
નફટ કે તને મળ્યોજ નહિ !

સુદામો-તારે કાંઈ થોડી ખટપટ છે ?

કૃષ્ણ-બહુ ;

ઉપાધિ રાજ કાજ ની

અનેક માલરે રહી,

નિરાંત મિત્ર ! ત્યાં કશીય

મુજને મળે નહિ;

પણ તેમાંય આ ઘેરીઓએ તો મને

લઈ વાળ્યો છે ! ઘરમાંથીજ છૂટાય

નહિ ત્યાં બહાર ક્યાં નીકળાય ?

સુ દા મો

સગા અને સુમિત્રને

કદી મળી શકાય ના;

તથાપિ મિત્ર તું સમા

ધડીય વીક્ષરાય ના.

પણ મારા મહાભાગ્ય કે તેં મને

યાદ કર્યો !

સુદામો-તો હવે એક વાર પોરબંદર

આવી જજે.

કૃષ્ણ-જરૂર, જરૂર આવીશ. હવે કાંઈ આવ્યા

વિના ચાલશે? પણ વાર; ભાભીએ કાંઈ

ભેટ ભેટ મોકલાવી છે કે નહિ?

સુદામો-હા...ના, ના, ના, કાંઈ લાવ્યો નથી.

(સુદામો પૌઆંની પોટલી

સાથળ નીચે સંતાડે છે.)

કૃષ્ણ-તું ના કહે એટલે હું કેમ માતું?

સુદામો

સુદામો—(મુંઝાઈને) તારે લાયક લાવવાનું મારા
ગરીબના ઘરમાં શું હોય? (વાત ફેરવીને)
આપણે કેટલે વર્ષે મળ્યા ?

કૃષ્ણ—ઓહો ! ઘણે વર્ષે મારા બાલસ્તેહી !

સુદામો—મને એમ થતું હતું કે તું મને ભૂલી
ગયો હોઈશ; અને મને ઓળખશેય નહિ.

કૃષ્ણ—અસ, મારા સ્નેહની આટલીજ કીમત !
એ તે કેમજ અને ? સાત ભવ જાય તોય
તને કેમ ભૂલું ?

સુદામો—તો તો મારાં સદ્ભાગ્ય.

કૃષ્ણ—ભાગ્ય તો મારાં કે તારા જેવો મિત્ર
મળ્યો. તું ન મળ્યો હોત તો આપણે
પાટી પર ઘૂળ નાખી ન હોત.

સુદામો—અરે ! ગુરૂને ઘેર તો આપણે બહુ લહેર
ઊડાવી છે; કેમ ખર્ચ કે નહિ ?

સુ દા મો

દૃષ્યુ-ભારે મળ કરી છે. એ દિવસો તો
ન્યારે યાદ આવે છે ત્યારે એમ થાય છે
કે લાવ ગુરુતી પાસે ચાલ્યો જઈ.

સુદામો-સાંદીપનિ ગુરુ તો કે દિવસના દેવ
થઈ ગયા.

દૃષ્યુ-હૈં ! અને ગુરુપત્ની !

સુદામો-એ તો એમની આગળ ગયાં.

દૃષ્યુ-ગોરાણી બહુ માયાળુ ! ગુરુ તો આપણી
ઉપર ઓછા ઓછા થઈ જતા.

સુદામો-તને એ બધા દિવસો યાદ આવે છે કે ?

દૃષ્યુ-અરે ! એ તે કેમ જુઠાય ! તને યાદ
છેને એક દી આપણે લાકડાં કાપવા ગયા
હતા અને ત્યાં મુશળધાર વરસાદ.....

સુદામો-મને તો એ બધું આંખ આગળ તર-
વરે છે.

સુ દા મો

કૃષ્ણ-ગોરાણી બિચારાં ઓશિયાળાં થઇ ગયાં
હતાં.

સુદામો-અને ગુરુના જીવમાંય આપણને જોયા
ત્યારે જીવ આવ્યો !

કૃષ્ણ-ગુરુ તો આપણુ બંનેને બાઝીજ પડ્યા !

સુદામો-હા ; ભેટીજ પડ્યા.

કૃષ્ણ-હા, હા, ભેટી પડ્યા; પણ તારી લાવેલી
ભેટ ક્યાં ?

સુદામો-મારી પાસે ભેટ શી ને વાત શી !

કૃષ્ણ-હવે એમ ગણવશે તે કાંઈ કામ
આવશે ?

(સુદામો સાથળ નીચે પૌઆંની
પોટલી બરાબર દબાવે છે.)

કૃષ્ણ-હાં ! મેં જોઈ, મેં જોઈ, લાવો, લાવો,
કાઢી આપો ભાઈબંધ !

સુ દા મો

સુદામો—શું કાઠી આપું ?

કૃષ્ણ-પેલી સાથળ નીચે દબાવેલી પોટલી !
મેં જોઈ લીધી.

એ પોટલી કેમ છુપાવતો તું ?
આપે નહિ કેમ? વિચારતો શું ?
અમૂલ્ય એમાં કંઈ વસ્તુ રાખી ?
દેવા મને શું નવ યોગ્ય લાગી ?

સુદામો—તેમાં તો કાંઈ નથી.

કૃષ્ણ—નથી શું !

(કૃષ્ણ સુદામાના સાથળ
નીચેની પોટલી ખેંચી લે છે.)

સુદામો—અરેરે ! એમાં તો કાંઈ નથી. એ
બેટની વસ્તુ ન હોય.

રુકિમણી—(સત્યભામા અને જાંબુવતીને) જુઓ,
જુઓ, કાંઈક લાગ્યા છે !

સુ દા મો

સત્યભામા-આતો માળો ખરો ભાઈખંધ જણાય
છે ને શું ! આટલી બધી ભાઈખંધી હશે
એ તો અત્યારે ખબર પડી.

જાંબુવતી-લેટ કાંઈ જેવી તેવી તો નહિજ
હોય !

સત્યભામા-કોઈ મહામૂલો મળિ હશે !

રુકિમણી-એય હોય.

જાંબુવતી-જે હશે તે હમણાં દેખાશે.

કૃષ્ણ-સત્યભામા, ઊઠ જોડે; કનકથાળ લઈ
આવ તો.

સત્યભામા-(મનમાં) ટાંટીઆતોડ મારેજ
લાગ આવી લાગે છે. (મોટેથી) વાર,
મહારાજ.

(સત્યભામા થોડી વાર પછી કનકથાળ
લઈને પાછી આવે છે, કૃષ્ણ તેમાં

સુ દા મો

પોટલી છોડે છે.)

કૃષ્ણ-કાંઈ બહુ ચોકસાઈથી બાંધી દેખું!
રુકિમણી, જાંબુવતી, આવો, આવો, જુઓ
તો ખરાં; મારો મિત્ર ભેટ લાવ્યો છે !

(રુકિમણી અને જાંબુવતી
ઊઠીને પાસે આવે છે.)

સુદામો-(મનમાં) આણે તો લાજ લેવા માંડી !
આ બધી સ્ત્રીઓ હમણાં હસી પડવાની.
પૌઆં હું ક્યાંથી લાવ્યો ? એ ન લાવ્યો
હોત તોય સારું.

કૃષ્ણ-(હસીને) અહા ! આતો મીઠાં મીઠાં પૌઆં !
(કનકથાળમાં પૌઆં ફાલવી લેછે. અને
થાળ પોતાના હાથમાં લેછે.) અને આ
બહુ વહાલાં છે. (પૌઆં ખાવા માંડે છે.)
આ પૌઆંની તો મીઠાશ ! કાંઈ
મીઠાશ છે !!

સુ દા મો

ખાધી હશે સાકર શેરડીયે;

ખાધી હશે દ્રાક્ષ મીઠી ઘણીયે;

પદ્માન ખાધાં બહુ વાર મીઠાં,

પૌઆં ન ખાવાં કદિ ક્યાંય દીઠાં !

સત્યભામા-મહારાજ, અમને તો થોડાંક આપો.

કૃષ્ણ-હ્યો, મૂઠી મૂઠી તમે પણ ખાઓ અને

ખાકીનાં પૌઆં છોકરાંને વહેંચી દેજો.

(પૌઆંની ત્રણ મૂઠીઓ ત્રણ

સ્ત્રીઓને કૃષ્ણ આપે છે.)

સત્યભામા-મહારાજ, આવાં પૌઆં તો તમે

અમને કોઇ દી ચખાડ્યાંજ નહિ.

કૃષ્ણ-પારિજાતક તો મળે પણ હઠ કરતાંય

આવાં પૌઆં તો ફરી નજ મળે.

બાંબુવતી-મહારાજ, બહુ મીઠાં લાગે છે.

રુકિમણી-આ સ્વાદ તો દાઢમાંજ રહી જવાનો.

સુ દા થી

કૃષ્ણ-એ તો મારા સુદામાનાં પૈઆં ! આ
સુદામે તો કોણ ? તમે એને હજી નથી
જાણતા. મારે મેન તો એ સગા ભાઈ
જેવો છે.

સાથે અમે બન્ને ગુરૂના
આશ્રમે રે'તા હતા;
સાથે અમે ગુરૂજી કને
વિદ્યા ભલી ભણતા હતા;
સાથે અમે વનમાં જતા
ને ફૂલ ફળ લઈ આવતા;
બન્ને સગા ભાઈ સમા
સૌ વાતમાં સાથે હતા.

રુકિમણી-મહારાજ, અમારા હર્ષનો આજે પાર
નથી.

કૃષ્ણ-સત્યભામા, તું'ય એમજ કહે છે કે ?

સત્યભામા-હા મહારાજ.

સુ દા મો

કૃષ્ણ-અરે ! પણ સત્યભામાએ તો આજ બહુ
કામ કર્યું છે. તારા હાથપગ તો નથી
દુઃખતાને ?

સત્યભામા-(શરમાઈને) પણ એ દુઃખવાનો
બદલો વળી ગયો છે.

કૃષ્ણ-અહો ! સાંજ પડવા આવી ! ચાલો ત્યારે
આપણે જરા ફૂલવાડીમાં ફરી આવીએ.

(સર્વ જાય છે.)

સુ દા મો

અંક ૩ જે

પ્રવેશ ૧ લો

સમય: મળસ્કાનો.

સ્થળ: ગોમતીનો કાંઠો.

સુદામો—(મનમાં) હજી સુધી કૃષ્ણ કાંઈ આપ-
વાની વાત તો કરતોજ નથી; ધરે નહિ
આપ્યું એ તો જાણે હીક. મૈરાંની બીક.
પણ અહીં કોણ જોતું હતું ? આપશે તો

સુ દા મો

ખરો. લાવ વાત ઉછેરું ? (મોટેથી) હવે,
ભાઈ ! તું પાછો વળ; ક્યાં સુધી આમ
ને આમ આવીશ ?

કૃષ્ણ-હા, હવે પાછોજ વળું છું. તને રસ્તાની
તો માહિતી છે ને ?

સુદામો-(મનમાં) કાંઈ આપવાની વાત તો કર-
તોજ નથી! (મોટેથી) હા, મને ખબર છે.
પણ...તું એકાદ વાર પોરખંદર આવીશ
ખરોતે ?

કૃષ્ણ-હા, હા, જરૂર આવીશ.

સુદામો-(મનમાં) મારે કવી રીતે ધનની વાત
ઉછેરવી ? (મોટેથી) અમારાં ગરીબનાં ઘર
તો જોયા જોવાં છે. એતો આવીશ ત્યારે
તું નજરે જોશે.

કૃષ્ણ-એ તો વગર આવ્યે હું જાણું છું.

સુદામો

જેવાં દરહથ તારાં એવાંજ તારા આખા
ધરનાં હશે.

સુદામો—(મનમાં) હવે કાંઈક વાત સરાણે ચડતી
લાગે છે. (મોટેથી) અમારે કાંઈ તારી
જેમ રાજપાટ છે? અમારે તો જેમ તેમ
દહાડા કાઢવાના.

કૃષ્ણ—તોય મારા કરતાં તું સુખી છે એમ હું
તો માનું છું.

સુદામો—(મનમાં) આણે તો વાત સાવજ ઝિડાવી.
(મોટેથી) અરે જા રે ! અમારે તો અન્ન
વિના કડાકા કરવાનોય વખત આવે.

કૃષ્ણ—એ કડાકા કરવા સારા પણ રાજ ચલા-
વતું એથીય વસમું. ખરું કહું છું
કે તું સુખી છે.

સુદામો—(મનમાં) અરે ! આ તો મારી વાત જ
મારી નાખે છે. (મોટેથી) તું અધ્યા

સુ દા મો

મનેય બનાવે છે ! તારે ભાઈ શું દુઃખ
છે ! તારે શું નથી ?

કૃષ્ણ-અધુન છે. તોય તારા કરતાં હું દુઃખી છું.

સુદામો-(મનમાં) આ કાંઈ આપે એમ લાગતું
નથી. હવે સોનાની ઝાલ પાણીમાં શાને
નાખું ! (મોટેથી) હીક ભાઈ હીક; તું
ખરે ને હું ખોટો.

કૃષ્ણ-ત્યારે સુદામા, હવે હું જાઉં ? અને કહું,
મને કહું. તું ફરી પાછો ક્યારે આવીશ ?

સુદામો-(મનમાં) થઈ રહ્યું લ્યો ! આ તો હવે
પાછા જવાની વાત કરે છે ! (મોટેથી)
હવે તો જીવતો રહીશ તો વળી આવીશ.
(મનમાં) હવે તો આ મારી નજરેથી
જાય તો સારું. (મોટેથી) ક્ષે ત્યારે, હવે તું
સુખેથી પાછો વળ.

સુ દા મો

કૃષ્ણ—ભણે, વળું છું. પણ તું ફરી એકાદ
વાર હું જીવું છું ત્યાં સુધીમાં આવજો
ખરા હોં !

સુદામો—(મનમાં) તને શું પથરા પડવાના છે !
(મોટેથી) ભણે આવીશ. પણ તું હવે
જન; પાછો વળ; અહીં મોડું થયું.

કૃષ્ણ—લે હવે હું જાઉં છું. (કૃષ્ણ સુદામાને
ભેટ છે અને ગળગળા થઈ)
લે ભાઈ, આવજો.

(કૃષ્ણ પાછા વળે છે અને સુદામો
પણ રસ્તે ચાલવા માંડે છે.)

સુદામો

પ્રવેશ ૨ જો

સમય—સૂર્યોદય પછી તરતનો.

સ્થળ—પોરબંદરની વાટ.

સુદામો-હવે આ ટાંટીઆ કહું કરતા નથી.
આવતી વખતે તો જોર હતું પણ હવે
ઘર ભેગા નહિ થવાય. (પાછો વળીને
જુએ છે.) કૃષ્ણ તો ચાલ્યો ગયો !
માજો ભારે જખરો ! એક પાછ
પણ આપી નહિ. ઉલટાં મારાં પૌઆં
ગયાં !

હોયે જરાક ધન
તેજ દીસે ઉદાર;
લોભી જાણાય ધન જે
ધરતા અપાર;

સુ દા મૈ

નાની નદી તરસ નીર

દધ છિપાવે;

મોટો સમુદ્ર, પણ તે

નહિ કામ આવે.

કૃષ્ણ આટલો બધો કંજુસ હશે એમ
ખબર હોત તો આ ટાંટીઆતોડજ
ન કરત. મારું મન તો આવવાની નાજ
પાડતું હતું; પણ જૈરી “ ના, જીવને
જીવ, જીવને જીવ ” કર્યા કરતી હતી તે
આવીને આ સાર કાઢ્યો ! ઠીકજ થયું કે
મેં યાચના ન કરી. નહિ તો મારું
અન્નચક્ર વ્રત તૂટત અને દી કાંઈ વળત
નહિ. ભારે મખખાચૂસ ! થોડુંક મને
આપ્યું હોત તો કાંઈ એને તોટો નહોતો
આવવાનો !

અરે ! પણ એનો શો વાંક કાઢવો !

સુ દા મો

વાંક મારા નસીબનોજ છે. ગયે ભવે
આપ્યું હોય તો આ ભવે પામુંને ! હરિ,
હરિ, જે થયું તે ખરું. કોઇને વાત કરવા
જેવું નથી. પણ હવે ધર ભેગા શે થવાશે ?
પગમાં તો કળતર ઉપડ્યાં છે. લાવ જરા
આ ઝાડ નીચે બે ઘડી બેસું.

(સુદામો ઝાડ નીચે બેસે છે.)

અરે ! આંખમાં આટલું બધું
ધારણુ શું ? લાવ જરા આડે પડખે
સૂઈ લઉં. હા, હા, ઘડીભર સૂવા દે; ઊંઘ
લેવાથી શક્તિ પણ આવશે.

(સુદામો સૂઈ જાય છે.)

સુ દા મો

પ્રવેશ ૩ જે

સમય-સવારના દસનો.

સ્થળ-પોરબંદરનું પાદર.

સુદામો-આ હું ક્યાં છું !? સૂતો હતો ત્યારે
તો સામેજ ગોમતી માતા વહેતાં હતાં;
અને આ જગીને જોડે છું તો આ બધું
શું દેખું છું ? અરે ! આ તો પોરબંદરનું
પાદર ! હું તે સ્વપ્નમાં છું કે જાગતો !
હાં ! કાંતો મારે જહાસે મારી પીડ
જાણીને મને ધર ભેગો કરી દીધો !
વાહ મારા પ્રભુ ! આટો અફળ ગયો પણ
પરચો તો બતાવ્યો. હશે; જે થયું તે
સારાને માટે. પૈસા આપ્યા હોત તો
વળી માયા વળગત અને ભગવાનનેજ ભૂલી
જાત. ચાલ જીવ હવે ગામમાં પેસવા દે.

(સુદામો ગામમાં પેસે છે.)

સુ દા મો

આપણે તો “હીરો ઘોઘે જઈ આવ્યો”
જેવું કરી આવ્યા ! બિચારા મારા છોકરા
ટળવળતા હશે. એમનું નસીબ પણ આડે
આવતું નથી.

અરે ! પણ મારી જમણી આંખ
કાં ફરકે ! શું કાંઈ મંગળ શુકન થાય છે !
આપણે વળી મંગળ શુકન શાં ! છોકરા
બંને હસતા દેખું તો જગ જીત્યા.

હ્યો, આ શેરી તો આવી.

(સુદામો શેરીમાં દાખલ થાય છે.)

અરે પણ માફે જુપડું ક્યાં ગયું ! હું તે શેરી
ભૂલ્યો કે ગામ !

(સુદામો એટલામાંજ
આંટા મારે છે.)

ગામેય આ અંતે શેરી પણ આ; માફે ધર
કાં ન મળે ! ને અહીંજ આ મોટી હવેલી કોની !

સુ દા મો

નકી હું શેરીજ ભૂલ્યો છું.

(સુદામો ખીજી શેરીમાં જવા માંડે છે.)

મારું બેટું ! મારું ઝુંપડુંજ ન મળે ! મારાં
બૈરીછોકરા ક્યાં હશે ! હું તો બધુંજ
ખોધ બેસો કે શું !

અરે પેલી હવેલીનું બારણું બિઘડ્યું ખરું.

(સુદામાની સ્ત્રી બહાર આવે છે.)

આતો કોઈ શેઠાણી દેવમંદિર જતી જણાય છે.
લાવ, આ શેરીને નાકે જઈને બિલો
રહેવા દે.

(સુદામો ચાલવા માંડે છે.)

સુ. સ્ત્રી—(પાસે આવીને) નાથ ! એમ ક્યાં
ચાલ્યા ! આ રહ્યું આપણું ઘર.

(સુદામો ચમકીને બિલો રહે છે.)

સુ. સ્ત્રી—નાથ, આ હવેલી આપણીજ છે.
ઈશ્વરે કરાણા કરી.

સુદામો

સુદામો—(હર્ષનાં આંસુ સાથે) હે' ! ભગવાને
સામું જોયું ! કૃપણ, આ બધી તારીજ
કરણા ! (સ્ત્રી તરફ જોઈને) અરે !
તું તો ઝોળખાતી પણ નથી !
બંને છોકરાઓ ક્યાં છે ?

સ્ત્રી—એ રમે હવેલીમાં રહ્યા રહ્યા ! તમે
તો એમને ઝોળખીજ નહિ શકો. નાથ,
હવે ઘરમાં પધારો.

(બંને હવેલીમાં દાખલ થાય છે.)

સુદામો—કેટલો બધો વૈભવ ! હેમની તો
હોડોળા ખાટો !

સ્ત્રી—પણ અરે ! ચમત્કાર ! જરા અહીં તો
આવો !

સુદામો—અહીં તે વળી ક્યાં ?

(સ્ત્રી સુદામાને એક મોટા
આરસા પાસે લઈ જાય છે.)

સ્ત્રી—(હાથ જોડીને) નાથ, મારા સુખની

સુ દા મો

તો હવે અવધિ થઈ !

સુદામો—(આરસામાં જોઈ) અરે ! મારાં તો
બધાં રૂપરંગજ ફરી ગયાં ! હું તે
સુદામો કે ખીજો કોઈ !

સ્ત્રી—એજ, એજ; ખીજ કોઈ નહિ, કેટલો
બધો ચમત્કાર !

સુદામો—હા, એ બધો ચમત્કાર તારી હઠનો !

સ્ત્રી—ના, તમારી ભક્તિનો !

કાપ્યું પ્રભુએ સહુ દુઃખ આપણું,
આપ્યું પ્રભુએ ધન તો કુબેરનું,
દીધા બધા વૈભવ ઇન્દ્રના વળી,
નકી તમારી પતિ ! ભક્તિ એ ફળી.

(સ્ત્રી સુદામાના પગમાં પડે છે.)

સમાપ્ત

બહાલાં બાળકો,

તમે વાંચીને સમજી શકો અને રસ લઈ શકો એવી કાળજી આ નાટક લખવામાં અમે લીધી છે; છતાં અમારો આ પ્રયત્ન કેટલે દરજ્જે સફળ થયો છે એનું માપ કાઢવાનું કાર્ય અમે તમને અને બાલસાહિત્યના અભ્યાસકોને સોંપીએ છીએ.

અમારો આ પ્રયત્ન સત્કારાર્થે તો બીજાં પણ આવાં નાટકો તમારા હાથમાં મૂકવાની અમે હોંશ ધરાવીએ છીએ.

આ નાટકમાં વપરાયેલાં બીજાં હોવાં જોઈએ એ કરતાં નાનાં છે એ વાત અમારી જાણ બહાર નથી; અને એ બદલ અમે તમારી ક્ષમા માગીએ છીએ.

મહાકવિ ભટ્ટ પ્રેમાનંદનું “સુદામા ચરિત્ર” તમે જરૂર વાંચજો; એ વાંચવા જેવું છે. આ નાટક એ સુંદર કાવ્ય ઉપરથીજ ઉપજેલું છે.

કૃષ્ણજન્મશ્રી
શ્રાવણ ૧૯૮૪
ગોપીપુરા, સુરત.

જે. છ. ચૌધરી
હિ. જ. પંચોળી

સોલ એડવોકેટ્સ :

મેસર્સ કરસનદાસ નાગજીનામ ઓફીસ સર્વિસ :

બ્રુક્સેલર્સ ; તાણાવડ, સુરત.

વિદ્યાશક્તિ :

જેઠાલાલ ડ. ચૌધરી

ગોપીપુરા ; સુરત.

મુદ્રક :

બ્રહ્મશંકર મ.

કલામય પ્રેસ ;

